

Eastmanbyggnaden – en juvel i Bryssels kulturarv och värd för Europeiska historiens hus

SAMMANFATTNING

Eastmanbyggnaden, belägen mitt i Leopoldkvarteret alldeles i närheten av EU-institutionerna, är platsen där Europeiska historiens hus kommer att hålla till när det slår upp sina portar under andra hälften av 2016. Valet att flytta in i denna gamla tandklinik och låta renovera den ger oss anledning att lyfta fram historien bakom en anmärkningsvärd byggnad i Bryssels och Europas kulturarv. Tandkliniken grundades av George Eastman, mannen bakom Kodakkameran, och uppfördes 1935 i Leopoldparken, en plats för både vetenskap och fritidsaktiviteter sedan slutet av 1800-talet. Efter att ha fungerat omväxlande som allmän klinik, undervisningsanstalt och ålderdomshem hyrdes byggnaden 1985 ut till Europaparlamentet, som upplät den åt administration, ett tryckeri och ett daghem. Under årens lopp har den även sett andra EU-organ passera revy, som Europeiska ombudsmannen och Europeiska revisionsrätten. År 2009 beslutade Europaparlamentet att byggnaden efter omfattande renovering och utbyggnad skulle stå värd för Europeiska historiens hus, ett museum över Europas historia under de senaste två århundradena presenterad enligt moderna museologiska principer. Eastmanbyggnaden får alltså på sätt och vis tillbaka sin gamla roll som mottagning och en plats för lärande.

Källa: Atelier d'architecture Chaix & Morel et Associés, Paris; JSWD, Köln. Bild: © E.Young / AACMA - JSWD.

Briefingens innehåll:

- Filantropen George Eastman
- Leopoldparken och tandkliniken
- Eastmankliniken – en plats för vetenskap och solidaritet
- Kliniken och Europaparlamentet
- Ombyggnadsetapperna
- Projektet Europeiska historiens hus
- Huvudreferenser

Filantropen George Eastman

George Eastman föds 1854 i Waterville (delstaten New York, USA). Han blir tidigt föräldralös och börjar arbeta som 14-åring, först i försäkringsbranschen och sedan på bank. Men det är i mötet med fotokonsten som han tio år senare upptäcker det som ska bli hans verkliga kall. Hemma i köket arbetar han oförtrutet med att förenkla fotograferingen genom att utveckla en process med torrplåtar som han tar patent på 1880. Fyra år senare revolutionerar han fotograferingen och banar väg för filmkonsten genom uppfinningen av celluloidfilmen. 1888 bildar han företaget Kodak, som ska lägga grunden för hans förmögenhet.

George Eastman utmärker sig också genom sin stora generositet. Han skänker en stor del av sin förmögenhet till välgörande ändamål och en tredjedel av aktierna i sitt företag till sina anställda, och öppnar därmed dörren för personaläggande. Upprörd över den bristfälliga tandvården för barn från missgynnade miljöer bestämmer sig Eastman för att finansiera inrättandet av det första tandvårdsinstitutet, som invigs 1917 i Rochester (delstaten New York), platsen för den första Kodakfabriken. Institutet erbjuder gratis tandvård för befolkningen, och George Eastman arbetar vidare med att inrätta fler institut av samma typ i London, Rom, Paris, Stockholm och Bryssel. 1931 skänker han en miljon dollar till kommissionen för offentligt understöd i Bryssel, pengar som ska gå till att skapa ett förebildligt tandvårdsinstitut som erbjuder gratis tandvård åt fattiga barn i hela storstadsområdet. Valet faller på ett 2 000 kvadratmeter stort område i utkanten av Leopoldparken, och den första stenen till byggnaden läggs 1934.

Leopoldparken och tandkliniken

Leopoldparken – en plats för vetenskap

Leopoldparken, en rest från den gamla Maelbeekdalen, fungerade i mitten av 1800-talet först som en landskapspark i engelsk stil avsedd för fritidsaktiviteter och mondänt sällskapsliv. Hit kom man exempelvis för att beskåda arrangemang och sevärdheter från Kungliga sällskapet för zoologi, trädgårdsskötsel och förströelse. Vid sekelskiftet föreslår emellertid den belgiske industrimannen Ernest Solvay att en vetenskapsby ska anläggas i parken. Solvay har ett passionerat vetenskapsintresse och anordnar regelbundna möten mellan vetenskapens största namn på denna tid, som Marie Curie, Henri Poincaré, Albert Einstein och Paul Langevin. Med stöd av Bryssels stad och privata mecenater har snart fem inrättningar tagit plats i parken: instituten för fysiologi, hygien, anatomi och sociologi samt en handelsskola. På 1920-talet flyttar inrättningarna en efter en till Université libre de Bruxelles och dess nya campus. George Eastmans tandvårdsinstitut slår upp portarna 1935 efter en invigning i närvaro av kung Leopold III och drottning Astrid, en månad innan den senare omkommer i en bilolycka. Émile Jacqmain-skolan flyttar in i det gamla fysiologiinstitutets lokaler 1955.

Michel Polak (1885–1948)

Michel Polak var en schweizisk arkitekt född i Mexiko och huvudsakligen verksam i Belgien efter studier i Zürich och sedan i Paris. Bryssel har Polak att tacka för ett antal av stadens viktigaste byggnader, oftast i art déco-stil, som större hotell och stadspalats, exempelvis Villa Empain. För närvarande används två av dessa byggnader av EU, nämligen Résidence Palace (Europeiska rådet) och Eastmaninstitutet (Europeiska historiens hus).

Uppförandet av tandkliniken

När Eastmaninstitutet ska uppföras är det ritningarna till kliniken i Rochester som står som inspirationskälla. Uppdraget anförtros åt arkitekten Michel Polak, som anlitar välrenommerade lokala företag för bygg- och inredningsarbetena. Den vita stenbyggnaden har en fasad bestående av ett mittparti på 15x31,4 meter och på sidorna två något utskjutande flyglar på vardera 11,4x35,4 meter. En storslagen trappa i belgisk granit leder till entréhallen med högreliefer upptill och en storslagen port kringgärdad av en dekorspanel i smidesjärn. I sann 30-talsstil är det invändiga snickeriarbetet utfört i ädelträ från Kongo. I flyglarna finns en föreläsningssal, ett litet museum om tandreglering, ett bibliotek, ett kapprum samt sanitära utrymmen. På ovanvåningen finns röntgenrum, salar för operation, bedövning och tandutdragning, sovsalar för flickor och pojkar samt laboratorier. En trappa upp i byggnadens mittparti står 26 moderna tandläkarstolar uppställda i tre rader i ett stort rum som badar i ljus från stora metallinramade burspråksfönster.

Figur 1 – Uppförandet av Eastmaninstitutet, 1934

© University of Rochester Medical Center, Eastman Institute for Oral Health.

Eastmankliniken – en plats för vetenskap och solidaritet

Som ett resultat av ett tandhygieniskt tänkande har kliniken försetts med den för den här tiden absolut modernaste medicinska utrustningen, men utmärker sig även genom att sätta sina unga besökare i förgrunden. Polak är övertygad om att en klinik måste vara så attraktiv som möjligt och inte påminna alltför mycket om en sjukhusmiljö i barnens ögon, så han bannlyser allt vitt och väljer i stället andra färger för både väggar och golv. Väntrumets väggar pryds av målningar av den belgiske konstnären Camille Barthélemy, friser som återger scener ur Jean de La Fontaines mest kända fabler. I mitten av rummet tronar en voljär i brons med exotiska fåglar som ska avleda barnens tankar innan det är dags att gå in till tandläkaren. Under sin existens som klinik tar Eastmaninstitutet emot runt 150 barn om dagen och fungerar även som undervisningsanstalt för tandläkarstudenter och som en plats för vetenskapliga sammankomster tack vare sin konferenssal med över 150 sittplatser.

Kliniken och Europaparlamentet

Från och med 1955 hyser byggnaden även ett ålderdomshem, Eastmanhemmet. Men efter över 50 år med tandvård beslutar Bryssels socialförvaltning att lägga ner den medicinska verksamheten och äldreomsorgen och i stället överföra byggnaden till sin privata förmögenhet. Europaparlamentet, som sedan 1970-talet håller till i opraktiska lokaler på Boulevard de l'Empereur, planerar att utöka verksamheten för sina politiska grupper och utskott i Bryssel och beslutar därför att låta uppföra en byggnad på Rue Belliard, som ska hyras av den belgiska regeringen och andrahandsuthyras till parlamentet. Samtidigt ligger

Eastmanbyggnaden alldeles i närheten av Rue Belliard¹, och 1985 hyr Bryssels socialförvaltning ut den till Europaparlamentet. Hyresavtalet förnyas flera gånger innan man 2008 ingår ett arrendeavtal på 99 år.

1985 är ett viktigt årtal i Europaparlamentets historia, för då beslutar institutionen genom en resolution att utöka sin närvaro i Bryssel och bygga en plenisal med

minst 600 platser². Då medlemsstaterna fortfarande inte kunnat bestämma sig om de europeiska institutionerna ska ha ett gemensamt säte – något som parlamentet krävt – beslutar parlamentet att använda sig av det lilla manöverutrymme det har i kraft av fördragen för att omorganisera sin verksamhet. Med vetskapen om att dess roll kommer att förstärkas genom den kommande Europeiska enhetsakten har parlamentet två år tidigare, 1983, för andra gången hållit ett plenarsammanträde i Bryssel, i kongresspalatset på Rue Ravenstein. Händelsen kantades emellertid av tekniska svårigheter och mynnade ut i konstaterandet att parlamentet behöver egna lokaler³, bättre anpassade till dess verksamhet och de kommande utvidgningarna (Spanien och Portugal 1986).

År 1986 arbetar bara 11 % av parlamentets anställda i Bryssel, och enligt 1983 års sammanställning upptar de 413 kontor på Rue Belliard och 80 på Rue Remorqueur. Men parlamentets tjänstemän är trångbodda, och i väntan på att nya lokaler ska byggas verkar det vettigt att hyra Eastmanbyggnaden. Sedan 1985 har Eastmaninstitutet använts för åtskilliga konferenser, men här har även legat en kafeteria, ett tryckeri och möteslokaler innan lokalerna 1993 upplåts åt ett daghem för personalens barn med runt 220 platser. Därefter får olika europeiska organisationer husrum i byggnaden, såsom *Femmes d'Europe*, *Fondation Pégase* och *Chœurs des Communautés européennes*. Även Europeiska ombudsmannen och Europeiska revisionsrätten förlägger under årens lopp viss verksamhet till lokalerna.

Figur 2 – Väntrum med voljör i Eastmaninstitutet, 1935

Källa: Archives d'Architecture Moderne, Bryssel

Leopoldparken och dess många olika byggnader, som Pasteurinstitutet och Solvaybiblioteket, är delvis k-märkta sedan 1976. Eastmanbyggnaden är det däremot inte, med undantag för fasaderna mot Leopoldparken, som ingår i k-märkningen av hela området. Denna situation gör det lättare att få till stånd en renovering och upprustning för kulturella ändamål och ge en ansiktslyftning åt Leopoldparken i stort. Den 17 juni 2009 ger Europaparlamentets presidium klartecken till att upplåta Eastmanbyggnaden åt Europeiska historiens hus.

Ombyggnadsetapperna

I juli 2009 utlyser Europaparlamentet en internationell tävling som avgörs i tre etapper. Under hela tävlingen läggs särskilt stor vikt vid inslag som projektets museologiska koncept, tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning, behovsanalys, driftskostnadsanalys, miljökonsekvensbedömning och byggnadens miljöprestanda. Den sista etappen i tävlingen avslutas i början av 2011 och en vinnartrio utses: arkitektbyråerna *Chaix & Morel et Associés* (Frankrike), *JSWD Architekten* (Tyskland) och *TPF Engineering* (Belgien). Projektet består bland annat i en modern tillbyggnad och i en restaurering av originalfasaden och vissa av rummen för att den historiska estetiken ska bevaras. För att hela det planerade programmet ska få plats måste den befintliga byggnadens yta fördubblas. Därför låter man projektet sträcka sig ut på gården och det blir en tillbyggnad på höjden. Uppförandet av de tre nya våningarna respekterar, och förstärker, byggnadens ursprungliga utformning med ett framträdande mittparti och axialsymmetri. På det tidigare taket låter tillbyggnadens glashölje med silkscreentryck betraktaren ana vad som döljer sig inuti: diffusa prismer tycks sväva fritt i den genomskinliga kroppen.

År 2012 beräknas tillbyggnads- och renoveringskostnaderna till 31 miljoner euro och utställningskostnaderna – däribland ett betydande belopp avsatt för flerspråkighet – till 21,4 miljoner euro. Under arkitekttävlingen uppstår en livlig debatt om projektets lämplighet och om dess plats i Bryssels arkitektoniska miljö. En sådan debatt har förekommit i samband med alla större museiprojekt de senaste åren, och den är berättigad. Parlamentet underlättar debatten genom att 2012 organisera en utställning med alla kandidatprojekt och det vinnande projektet. Dessutom ordnar parlamentet flera möten med intresseföreningar för boende i området.

Figur 3 – Modell av Europeiska historiens hus. Vy från sidan.

Källa: Atelier d'architecture Chaix & Morel et Associés, Paris; JSWD, Köln; Bild: © E.Young / AACMA - JSWD.

Projektet Europeiska historiens hus

Tanken på att skapa ett museum för Europa är inte ny. Redan på 1990-talet funderade Europeiska kommissionen på att öppna europeiska utställningssalar i olika större museer i Europa⁴. Ett privat projekt, Europamuseet, lanserades i Bryssel 1997 och gav upphov till två förhandsutställningar och en vandringsutställning.

Flera europeiska länder har också haft tankar på att skapa ett stort nationalmuseum. Det blev en framgång i Tyskland med dess *Haus der Geschichte* i Bonn. Nederländernas *Nationaal Historisch Museum*, som lanserades av landets parlament 2006, lades däremot ned 2010, precis som den dåvarande franske presidenten Nicolas Sarkozys planer på *Maison de l'histoire de France*, som övergavs av kostnadsskäl (80 miljoner euro) men även på grund av kritiken mot tanken på en nationell historieberättelse. Som motsats till det har man i USA sedan kalla krigets slut fått flera museer i Washington som undviker just den stora nationella berättelsen (*United States Holocaust Memorial Museum*, *National Museum of the American Indian*).

Mot denna bakgrund framstår Europeiska historiens hus, som lanseras officiellt i februari 2007 av Hans-Gert Pöttering i hans öppningsanförande efter att ha valts till Europaparlamentets talman, som ett ambitiöst projekt. I december 2007 tillsätts en expertkommitté bestående av nio historiker och specialister från museer i hela Europa⁵. Expertkommittén föreslår ett koncept för Europeiska historiens hus i september 2008⁶. Man föreslår att Europeiska historiens hus ska ha som främsta syfte att ge alla människor, oavsett bakgrund, möjlighet att bättre förstå kontinentens moderna historia genom att placera in den i en annan kontext, i gångna århundraden som har format idéer och värderingar genom

processer som ibland varit både långa och svåra. Museet ska även ge människor möjlighet att med kritiska ögon betrakta den europeiska integrationens historia, drivkrafter, framtidsutsikter och utmaningar⁷. Europeiska historiens hus är således tänkt som en plats för informellt lärande, en plats där besökarna bereds tillfälle att förvärva kunskaper via sin museiupplevelse. Europeiska historiens hus vill också främja fördjupning och försöker stimulera besökarnas vilja att lära sig mer om en historia som presenteras som deras och väcka deras nyfikenhet på den aktuella utvecklingen i Europa. Genom att presentera den europeiska integrationens historia i en vidare europeisk 1900- och 2000-talskontext kommer Europeiska historiens hus att fungera

Figur 4 – Modell av Europeiska historiens hus – vy inifrån

Källa: Atelier d'architecture Chaix & Morel et Associés, Paris; JSWD, Köln. Bild: © E.Young / AACMA - JSWD.

som ett komplement till *Parlamentarium*, som invigdes 2011 och som fokuserar på det europeiska bygget och på hur Europaparlamentet fungerar. Besökare i EU-kvarteret kommer att kunna besöka båda ställena, liksom andra platser av intresse, t.ex. plenisalen, esplanaden och protokollgångarna. På så vis kan de skaffa sig en helhetsbild av hur Europaparlamentet fungerar, med den europeiska historien som fond.

I centrum för Europeiska historiens hus står den permanenta utställningen, som följer utvecklingen från 1800-talet – via första och andra världskrigets katastrofer, kalla kriget, järnridåns och Berlinmurens fall och den fördjupade europeiska integrationen – fram till våra dagar, med kortare återblickar på vår världsdels ursprung, medeltiden och tidigmodern tid.

Museets olika våningar följer ett kronologiskt och tematiskt mönster. Huvudutställningen kommer hela tiden att erbjuda flera olika perspektiv centrerade kring fallstudier och uppmuntra besökaren att ifrågasätta. Taket på den översta våningen ”öppnar sig” mot himlen för att illustrera möjligheternas oändlighet när det gäller Europas framtid. Här kommer besökarna också att få möjlighet att hämta andan, att samla sina intryck. För detta ändamål har historiehuset låtit sig inspireras av metoderna på moderna museer för att locka till upplevelser för alla sinnen med hjälp av föremål, ljud- och bildmaterial och förklarande texter på alla EU:s 24 officiella språk.

Förutom den permanenta utställningen kommer även andra aktiviteter att anordnas, exempelvis tillfälliga utställningar och vandringsutställningar, men även en rad olika evenemang och publikationer. Vidare har museet som mål att utöver sina utställningar och guidade turer erbjuda ett pedagogiskt program som uppmuntrar besökaren att fundera kring sin egen syn på den europeiska historien och det arv den har efterlämnat till vår samtid.

Öppnandet av Europeiska historiens hus i november 2016 kommer att ge en ny dimension åt besöket på Europaparlamentet och locka ytterligare uppskattningsvis 350 000 besökare per år. Man kan med andra ord säga att Eastmanbyggnaden under sin långa historia har lyckats bevara sin innovativa karaktär i fråga om utrustning såväl som sitt vetenskapliga uppdrag och sin öppenhet mot allmänheten. Kanske kan man till och med hävda att Leopoldparken genom Europeiska historiens hus är tillbaka där den en gång började.

Huvudreferenser

Att skapa ett hus för Europas historia. Ett initiativ från Europaparlamentet, Luxemburg, Europeiska unionens publikationsbyrå, 2013, 49 sidor.

S. Clark och J. Priestley, *Europe's Parliament, People, Places, Politics*, London, John Harper Publishing, 2012.

T. Demey, *Bruxelles, chronique d'une capitale en chantier*, volym 2: *De l'Expo 58 au siège de la CEE*, Bryssel, Paul Legrain, 1992.

C. Mazé, *La fabrique de l'identité européenne, dans les coulisses des musées de l'Europe*, Paris, Belin, 2014.

Fotnoter

¹ Revisionsrätten – särskild rapport från revisionsrätten om EG-institutionernas fastighetspolitik, EGT 221 C, 3 september 1979, s. 1

² Europaparlamentets resolution om nödvändig infrastruktur för att hålla sammanträden i Bryssel, 24 oktober 1985, dokument B2-1120/85.

³ Det gick exempelvis inte att rösta elektroniskt i salen eller att räkna rösterna genom namnupprop. Agence Europe, 28 april 1983.

⁴ Véronique Charléty, "L'invention du Musée de l'Europe, contribution à l'analyse des politiques symboliques européennes", *Regards sociologiques*, 27–28, 2004.

⁵ Camille Mazé, *La fabrique de l'identité européenne, dans les coulisses des musées de l'Europe*, Paris, Belin, 2014.

⁶ Expertkommittén, *Konceptuell grund för den europeiska historiens hus*, Europaparlamentet, oktober 2008.

⁷ Taja Vovk van Gaal och Christine Dupont, "The House of European History", *Entering the minefields: the creation of new history museums*, conference proceedings from EuNAMus, 2012.

Ansvarsfriskrivning och upphovsrätt

Upphovsmannen är ensamt ansvarig för innehållet i detta dokument, och de åsikter som framförs i det utgör inte nödvändigtvis Europaparlamentets officiella ståndpunkt. Texten är avsedd för Europaparlamentets ledamöter och personal som stöd i deras parlamentariska arbete. Återgivning och översättning är tillåten för icke-kommersiellt bruk med angivande av källan och under förutsättning att Europaparlamentet underrättas på förhand och erhåller en kopia.

© Europeiska unionen, 2016.

eprs@ep.europa.eu

<http://www.eprs.ep.parl.union.eu> (intranet)

<http://www.europarl.europa.eu/thinktank> (internet)

<http://epthinktank.eu> (blog)

